

LIST ZA KULTURU
I UMETNOST *

polja

68

10-44538783

nekoliko fragmenata o birokratizmu

ŽIKA BERISAVLJEVIĆ

Već i sasvim površna analiza brzo dovodi do zaključka da ostvarivanje osnovnih humanističkih vrednosti socijalizma u Jugoslaviji nailazi, pre svega, na dve vrste žilavih opora, na dve snažne suptavljajuće tendencije. To su, na jednoj strani — a n a r h i z a m i liberalizam, a na drugoj birokratizam. Program SKJ sasvim određeno i precizno ukazuje na obe, kao i na njihovu suštinu i na potrebu permanentne i dugoročne borbe protiv njih. Ipak očito je da SKJ vidi daleko veću i realniju opasnost po naš društveni razvitak (kao razvitak društva u kojem je socijalizam već manje-više stabilizovan u kojem osnovno istorijsko opredeljenje sve manje dolazi u pitanje) u različitim vidovima birokratizma. U tom pogledu se bezrezervno može tvrditi da je Program SKJ jedan od najizrazitijih antibirokratskih političkih dokumenata današnjice, koji se trezven i revolucionaran odnos prema birokratiji višestruko i spoljava: prvo, po suštini politike za koju se zalaže on je projekt demokratskog socijalizma; drugo, u nizu svojih stavova on direktno poziva na borbu protiv birokratizma¹, i najzad, naučnim otkrivanjem osnovnih korena birokratizma kao tendencije i ukazivanjem na njen objektivni karakter za duži period razvitka socijalizma. Program tu borbu ne svodi na dnevno-političku parolu, niti na napuk protiv nekih spo-

rednih posledica ili oblika birokratije, nego na dugotrajni proces istovremene borbe za slabljenje njenih izvora i za stvaranje takvih uslova u kojima je ona sve manje nužna i sve manje neprospavljajuća.

Već tretman koji je problemu birokratije dat Programom pokazuje da je Savez komunista Jugoslavije jedna od onih marksističkih partija koje su se s njim i teorijski i u praksi ozbiljno uhvatile u koštac. U osnovi, jugoslovenski komunisti birokratizam kao tendenciju objašnjavaju opštom nerazvijenosti starine osno ve socijalizma, nužnošću da država još uvek niz odnosa reguliše i kao instrument prinude, etatizmom kao obeležjem današnje međunarodne zajednice, jakim dugogodišnjim prestižom i uticajem staljinizma kao birokratske varijante marksizma i sovjetskog iskustva kao obaveznog praktičnog recepta za svaku socijalističku revoluciju itd. U svakom slučaju SKJ birokratizam ne posmatra jednostrano, kao svojstvo ljudi, ne svodi ga na tradicionalni činovnički birokratizam, nego ga shvata kao realno i za duži period moguće svojstvo osnovnih društvenih, a prvenstveno, produkcionih odnosa i u tom smislu kao stalno prisutnu tendenciju da državni aparat postane osnovna snaga koja komanduje razvitkom društva, gušeći potencijalno sve

veću slobodu rada i inicijativu i interes proizvođača, prirodno težeći da konzervira takvo društveno stanje i svodeći otuda sve vidove ljudskog stvaralaštva na poziciju odbrane takvih svojih težnji.

U praksi jugoslovenskog socijalizma sistem socijalističke demokracije pokazao se kao najefikasniji oblik onemogućavanja pre vlasti takvih tendencija. Ali, ona se — i u novim, i uopšte poznatim vidovima — i te kako oseća i u našem društvenom razvitku.

„Danas se te tendencije u našoj zemlji izražavaju — kaže se u Programu SKJ — u obliku samovolje nekih organa, u vidu potcenjivanja nužnosti da se usklađuju opšte-društveni i lični interesi, u suprostavljanju nekih „velikih ciljeva socijalizma“ pitanjima brige za svakodnevne potrebe radnog čoveka, u zanemarljivanju izgradnje ustanova socijalističke demokracije, zatim obliku birokratskog centralizma, egoističkog partikularizma i nacionalizma, pokušaju slabljenja i razgrađivanja radničkog samoupravljanja. U tekućoj svakodnevnoj praksi se te tendencije takođe javljaju u vidu neodgovornog korišćenja društvenih fondova, preterano velikih raspona u platama i nagradama, otimanju o materijalne privilegije vezane za

određene položaje, u stvaranju uskih klika u rukovodstvima preduzeća, privrednih i upravnih ustanova, i samovolji rukovodilaca itd. Sem toga, ona se u svakodnevnoj praksi najmasovnije pojavljuje u činovničkom odnosu prema društvenim problemima kao što su kabinetsko rešavanje stvari, bezdušan odnos prema ljudima, odsustvo osećanja odgovornosti za goruće probleme, činovnički odnos prema radu, itd. Te su pojave najkarakterističnija spoljna manifestacija birokratizma i kao takve one su često put kojim pojedinci postepeno i nesvesno podležu procesu birokratizacije².

Program, dakle, veoma koncizno nabraja sve one vidove birokratizma koji su nedavno — podle Pisma IK CK SKJ — odlučno kritikovani i od najširih slojeva radnog naroda. Verovatno je da se već iz toga može zaključiti i u kojoj meri je teško u praksi ostvarivati stalnu borbu protiv takvih pojava, tim pre što je svest radnih ljudi u nekim našim sredinama još nedovoljno razvijena, pa to onemogućava stalnu kvalifikovanu i efikasnu kontrolu nad funkcionisanjem mehanizma socijalističke demokracije. Otuda se tu važna pretpostavka društvenog sistema —

da funkcioneri zavise od birača — postupno izvršava u svoju suprotnost: birači počinju osećati da zavise od svojih „izabranih“. Ako se to isto dogodi i unutar organizacije Saveza komunista i SSRN u tim sredinama (a baš u takvim sredinama se i tu, ne retko, ostvaruje takva promena), dolazi do srašćivanja posebne preduzetne, komunalne ili sreske birokratije³ i ceo društveni mehanizam, premda formalno, prividno, funkcioniše po zamisli, daleko je od suštinskih svojih dejstava. U takvim je sredinama vrlo teško i ustanoviti pravo stanje i vrlo je teško razbiti „vrhuške“: istinski revolucionarne mere i zahtevi koji dolaze spolja, ili iz centra ili odozdo, svejedno — ponekad treba da sprovede upravo oni protiv kojih su one u suštini i usmerene. I otuda se one ne retko sprovedu samo delimično, ili privremeno, ili na birokratski način, što im ubija dušu, devalvira snagu i izvitoperuje najdublji smisao.

Birokratizam, naravno, nije samo uvek politički posmatrano destruktivna pojava.

Birokratizam je najdublja negacija socijalističkog humanizma, pa i otud najopasnija deformacija sve više stabilizovanog socijalističkog društva. U tom smislu, ako u uslovima socijalističke de-

(nastavak na 2. strani)

LEKOVNI PRILOZI NA 1., 3., 5., 6., 8., 9., 10., 14. i 20. STRANI SU SA PETOG MEĐUNARODNOG BIENALA GRAFIKE (LJUBLJANA, 9. VI — 15. IX 1963.)

SLEDECI BROJ „POLJA“ POSVEĆEN TREĆEM STRAZILOVSKOM SUSRETU, IZLAZI 10. SEPTEMBRA 1963.

JANEZ BERNIK 208 (ZAPIS) — 208 (NOTE), 1963.

